

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE nr 17/1987-88 med anledning av landskapsstyrelsens framställning till landstinget med förslag till

- 1) landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män samt
- 2) landskapslag angående ändring av landskapslagen om landskapet Ålands jämställdhetsdelegation.

Landstinget har den 14 mars 1988 inbegärt lagutskottets yttrande över framställningen. Utskottet har i ärendet hört t.f. lagberedningschefen Lars Karlsson, lagberedningssekreteraren Janina Groop, ordföranden i jämställdhetsdelegationen Ulla Kotilainen-Wallén och FFC:s distriktssekreterare på Åland Kurt Gustafsson samt erhållit bilagda skriftliga utlåtande från jämställdhetsombudsmannen Paavo Nikula. Utskottet har vidare inbegärt kulturutskottets yttrande i ärendet, vilket bifogas. I ärendet får utskottet vördsamt anföra följande.

I framställningen föreslås att rikets lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (FFS 609/86) måtte antas som en blankettlag med vissa ändringar och tillägg. Jämställdhetsombudsmannens och jämställdhetsnämndens uppgifter skulle på Åland komma att handhas av landskapsstyrelsen. Avvikande från rikslagen har dessutom föreslagits en bestämmelse enligt vilken landskapsstyrelsen kan förbjuda könsdiskriminerande reklam.

Utskottet anser den föreslagna lagstiftningen påkallad och omfattar i huvudsak framställningen. Sedan tio år tillbaka har ett organiserat jämställdhetsarbete bedrivits i landskapet, från och med år 1983 inom ramen för jämställdhetsdelegationens verksamhet. Som kulturutskottet framhåller i sitt utlåtande finns alltså angelägna frågor för det fortsatta jämställdhetsarbetet i landskapet. Detta arbete kan förväntas främjas av den föreslagna lagstiftningen.

Jämställdhetslagstiftningen avser framför allt att främja jämställdheten inom arbetsliv och utbildning samt till att påverka attityderna i samhället i riktning mot större jämställdhet. Inom arbetslivet har man kunnat konstatera att löneskillnader mellan kvinnor och män fortfarande existerar och framför allt att lönenivån inom kvinnodominerade yrken ligger under nivån inom mansdominerade yrken. Kvinnors

deltagande i fortbildning på arbetsplatser, i fackligt arbete etc. är ännu relativt lågt. Bristerna i förverkligandet av likalönsprincipen kommer enligt beslut av Nordiska rådet att utredas på nordisk nivå. På Åland har jämställdhetsdelegationen 1984 publicerat en utredning som visar att mönstren vad gäller kvinnors och mäns utbildning och yrkesval inte skiljer sig mycket på Åland i jämförelse med övriga Norden medan deltagandet i den politiska beslutsprocessen, som även kulturutskottet framhåller, är något lägre.

Valet av utbildning och yrke återspeglar ofta de rådande värderingarna i samhället. Attityder grundläggs i hem och skola men också i hög grad genom den bild av könsrollerna som massmedia och reklam återger. Utskottet har därför omfattat förslaget i framställningen om förbud mot könsdiskriminerande reklam och gjort bedömningen att ett sådant förbud primärt hör hemma i jämställdhetslagstiftningen snarare än i exempelvis konsumentskyddslagstiftningen.

Utskottet har inte i detalj befattat sig med hur jämställdhetsfrågorna skall komma att handläggas inom landskapsförvaltningen. Först bör erfarenheter vinnas av lagens tillämpning. Utskottet understryker dock vikten av att frågorna om jämställdhetslagstiftningens tillämpning åläggs viss bestämd föredragande tjänsteman som även skall kunna bistå med råd och information. I ett senare skede torde orsak finnas att närmare överse detaljerna.

Detaljmotivering

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män

2 §. Paragrafens 2 mom. har av misstag fått en felaktig formulering som utskottet rättat.

Riksdagen har våren 1988 antagit en ändring av jämställdhetslagens 4 § 2 mom. (FFS 406/88) så att endast kommunfullmäktige, som väljs genom allmänna val, är undantaget från bestämmelsen om att både kvinnor och män skall finnas representerade i kommunala organ. Eftersom rikslagen nu innehåller samma målsättning som framställningen erfordras inte längre det särskilda tillägg som ingår i tredje momentets sista mening i framställningen. Utskottet konstaterar att kravet på representation för båda könen i kommunala organ avser även sektioner, utskott och kommittéer samt de kommunala revisorerna.

Kravet på att både kvinnor och män skall vara med i olika organ tillsatta av landskapsstyrelsen och kommunala beslutsinstanser kommer enligt utskottets åsikt att vara betydelsefullt för jämställdhetsarbetet i landskapet. Utredningar gjorda av landskapets jämställdhetsdelegation har visat dels att den kvinnliga representationen i kommunala organ generellt sett är låg, dels att den kommunala beslutsprocessen är tudelad i könshänseende. Det har hittills funnits en tendens att betrakta vissa förvaltningsområden som specifikt manliga respektive kvinnliga.

Bestämmelsen i 2 § 3 mom. hindrar inte att olika organ besätts med personer som medverkar i kraft av sin tjänsteställning eller som innehavare av visst annat förtroendeuppdrag även om organet då kommer att bestå av representanter endast för det ena könet.

4 §. Enligt framställningen skall såväl jämställdhetsombudsmannens som jämställdhetsnämndens funktioner utövas av landskapsstyrelsen. En alternativ möjlighet hade varit att genom överenskommelseförordning överföra vissa av eller alla dessa uppgifter på rikets organ.

Utskottet konstaterar i likhet med jämställdhetsombudsmannen i dennes utlåtande att handläggningen av jämställdhetsfrågor kräver att allmänheten ges tillräcklig service. Förfrågningar och information skall kunna skötas. Ur denna synvinkel liksom av självstyrelsepolitiska orsaker är förslaget att landskapsstyrelsen påtar sig uppgifterna att föredra. Samtidigt vill utskottet understryka vikten av att landskapsstyrelsen noggrant överväger jämställdhetsfrågornas placering i förvaltningen och tillser att de ges tillräckliga resurser. Denna fråga sammanhänger med den pågående utredningen av centrala ämbetsverkets organisation, varför utskottet inte i detta skede vill anföra några detaljerade synpunkter.

5 §. I framställningen föreslås att handling som inkommer till landskapsstyrelsen i jämställdhetsärenden skall hemlighållas men bli offentlig efter att ärendet avgjorts. Hemlighållande av allmän handling kräver enligt bestämmelserna i landskapslagen om allmänna handlingars offentlighet (72/77) särskilda former. Hemlighållandet gäller i regel en tid om 20 år. Enligt utskottets åsikt finns inte motiv för att skapa en ny kategori av hemliga handlingar, vars hemlighållande dessutom enligt förslaget skulle upphöra inom en betydligt kortare tid än i andra fall av hemlighållande. Utskottet ser inte heller andra motiv för särregler för berörda typ av handlingar.

Däremot är utskottet berett att tillstyrka ett förfarande där offentligheten inträder i ett något senare skede, d.v.s. när ärendet är slutbehandlat och inte som huvudregeln annars anger, när handlingen inkommit till myndigheten. Detta förfarande, som i sak torde motsvara landskapsstyrelsens förslag, tillämpas redan enligt offentlighetslagens bestämmelser i fråga om bl.a. anbudshandlingar och handlingar som rör t.ex. prov eller inspektion. Utskottet anser liksom kulturutskottet att offentlighet och därmed insyn i handläggningen är väsentliga faktorer för att nå de syften jämställdhetslagstiftningen eftersträvar. På grund av de skäl landskapsstyrelsen anför kan utskottet ändå acceptera en viss fördröjning i offentlighetens inträdande. Den diskussion offentliggörande av handlingarna i ett ärende ger möjlighet till kan då komma att fokuseras mera på principer än på detaljer.

6 §. Den moderna reklamen innehåller element som kan bidra till att både skapa och upprätthålla attityder som strider mot målsättningen om jämställdhet mellan könen. Mot den bakgrunden föreslår landskapsstyrelsen ett förbud mot diskriminerande reklam under vissa i paragrafen närmare angivna förutsättningar. Könsdiskriminering inom reklamen kan förekomma åtminstone i två former, dels genom att reklamen uppfattas som nedsättande eller kränkande, dels genom att den förstärker eller bibehåller ojämlika uppfattningar om könsrollerna. Lagförslaget täcker inte den senare situationen men utskottet instämmer i landskapsstyrelsens bedömning att det nu föreslagna förbudet skall förändra attityderna även i fråga om den könsrolls förstärkande reklamen.

Som framgår av framställningens allmänna motivering tillkommer lagstiftningsbehörigheten angående reglering av näringsverksamheten landstinget enligt självstyrelselagens 13 § 1 mom. 9 punkt. Den föreslagna bestämmelsen kan inte anses strida mot tryckfrihetens principer, vilket landskapsstyrelsen närmare motiverar. Landstinget har även tidigare ansetts kunna lagstifta om reklamförbud, t.ex. i 3 § landskapslagen om åtgärder för begränsning av tobaksrökning (52/78). Bestämmelsens primära syfte är inte heller att skydda en enskild person mot någon kvalitativt undermålig produkt eller mot någon osann eller oriktig marknadsföringsåtgärd. Snarare rör det sig om en strävan från lagstiftarens sida att påverka allmänna attityder och motverka bristande jämställdhet genom att föreskriva att reklam inte får vara diskriminerande på grund av att den innehåller för någotdera könet nedsättande värderingar eller kränkande avbildningar. Enligt utskottets uppfattning tillhör således inte den föreslagna bestämmelsen exempelvis områdena konsumentskydd eller otillbörligt förfarande vid marknadsföring, där skyddet för den enskilda konsumenten eller en konkurrerande näringsidkare står i centrum och vilka

rättsområden ansetts höra till rikets behörighetsområde. I stället uppställer bestämmelsen vissa allmänna riktlinjer som en näringsidkare skall följa i näringsutövningen, varför utskottet instämmer i landskapsstyrelsens bedömning att lagstiftningsbehörigheten primärt bör anses härledd ur självstyrelselagens 13 § 1 mom. 9 punkten. Bestämmelserna om språk i 23a § landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland (ä. 50/79) kan sägas vara av likartad natur.

Reklam som förmedlas genom etermedia eller kabelsändning föreslås undantagen från det i 6 § ingående förbudet. Detta har motiverats med att landskapsstyrelsen som jämställdhetsmyndighet saknar möjlighet att i efterhand ta del av de program där diskriminerande reklam skulle ha ingått. Enligt radioansvarighets- och kabelsändningslagstiftningen föreligger skyldighet att tillhandahålla inspelningar endast när misstanke om brott föreligger. Enligt 6 § kan dock ärende inte dras inför domstol utan den aktuella påföljden är ett av landskapsstyrelsen utfärdat förbud.

Det förbud att fortsätta eller upprepa visst förfarande som landskapsstyrelsen har möjlighet att utfärda kan enligt förslaget förstärkas genom vite. Utskottet konstaterar att såväl utsättande av vite som förordnande om betalning därav numera betraktas som en förvaltningsuppgift. Enligt rikets jämställdhetslag ankommer det på en och samma myndighet, jämställdhetsnämnden, att förelägga och förordna om betalning av vitet. Högsta förvaltningsdomstolen har i ett utslag 12.4.1988 anfört att länsstyrelsen i landskapet Åland inte är behörig att utdöma ett av landskapsstyrelsen förelagt vite i ett naturvårdsärende. Sålunda bör landskapsstyrelsen mot denna bakgrund anses behörig att förelägga och utdöma vite i ärenden som hänför sig till reklamförbudet i 6 §.

Utskottet konstaterar att en viss del av den reklam som sprids i landskapet inte kommer att omfattas av bestämmelserna i 6 §. Detta gäller åtminstone utövande av sådan näringsverksamhet som regleras genom rikslagstiftning (t.ex. bank- och försäkringsverksamhet) och sådan näringsutövning som inte anses bedriven i landskapet men som ändå kan komma att beröra Åland (t.ex. postorderförsäljning). Utskottet förutsätter att landskapsstyrelsen uppmärksammar detta förhållande.

Medlemmen Christer Jansson anser 6 § obehövlig och har anfört avvikande åsikt.

7 §. Ändringen är av språklig karaktär.

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om landskapet Ålands jämställdhetsdelegation

2 §. Utskottet föreslår i enlighet med kulturutskottets utlåtande att jämställdhetsdelegationens mandatperiod skulle vara fyra år vilket möjliggör att medlemmarna hinner fördjupa sig i sina uppgifter och att kontinuiteten tryggas.

Enligt gällande lag tillsätts delegationen för en tid som motsvarar landskapsstyrelsens mandatperiod. Denna tid har tidigare varit två år medan landskapsstyrelsen numera väljs för en obestämd period, dock så att ny landskapsstyrelse tillsätts efter nyval till landstinget. Den jämställdhetsdelegation som tillsätts sommaren 1988 föreslås därför kvarstå i sitt uppdrag så att nyval förrättas vid årsskiftet 1991 - 1992. Det föreslås dock vara möjligt att byta ut någon enskild medlem med tanke på de särskilda kvalifikationer som skall finnas företrädna inom delegationen (kännedom om arbetslivet, juridisk sakkunskap).

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet vördsamt

att Landstinget måtte antaga de i framställningen ingående lagförslagen i följande lydelse:

L a n d s k a p s l a g

om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män

(Ingressen lika som i framställningen).

1 §

(Lika som i framställningen).

2 §

(1 mom. lika som i framställningen).

Vad i jämställdhetslagens 3 § är stadgat om anställningsförhållande till staten (uteslutn.) skall i landskapet Åland avse anställningsförhållande till landskapet.

Vad i jämställdhetslagens 4 § 2 mom. är stadgat om statliga kommittéer,

delegationer och andra motsvarande organ skall i landskapet gälla i fråga om kommittéer, delegationer och andra motsvarande organ samt förvaltningsorgan som tillsätts av landskapsstyrelsen. (Uteslutn.).

3-4 §§

(Lika som i framställningen).

5 §

Handling som inkommer till landskapsstyrelsen i ärende som avses i denna lag är med avvikelse från vad som sägs i 3 § 1 mom. landskapslagen om allmänna handlingars offentlighet (72/77) inte offentlig förrän ärende, vartill handlingen hör, har slutbehandlats om inte handlingen enligt 9 § nämnda lag skall hållas hemlig.

6 §

(Lika som i framställningen).

7 §

Den som handlägger ärende som avses i denna lag får inte olovligen omtala eller för egen vinning använda vad som vid handläggningen framkommit beträffande annans personliga förhållanden, hälsotillstånd, ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemligheter.

(2 mom. lika som i framställningen).

8 §

(Lika som i framställningen).

9 §

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

(2-3 mom. lika som i framställningen).

L a n d s k a p s l a g
angående ändring av landskapslagen om landskapet Ålands jämställdhetsdelegation

(Ingressen lika som i framställningen).

1 §

(Lika som i framställningen).

2 §

Jämställdhetsdelegationen består av högst sju medlemmar. Landskapsstyrelsen utser medlemmarna i delegationen jämte personliga ersättare för dem för fyra kalenderår i sänder. Bland de ordinarie medlemmarna utser landskapsstyrelsen ordförande och viceordförande.

(2 mom. lika som i framställningen).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. Medlemmarna i den jämställdhetsdelegation som tillsatts före lagens ikraftträdande kvarstår i sina uppdrag till utgången av år 1991. Landskapsstyrelsen kan dock befria medlem från uppdraget och utse annan medlem om detta är påkallat av bestämmelserna i 2 § 2 mom.

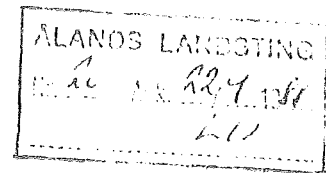
Mariehamn den 2 maj 1988

På lagutskottets vägnar:

Gunnevi Nordman
ordförande

Lars Ingmar Johansson
sekreterare

Närvarande vid ärendets avgörande behandling: ordföranden Nordman, viceordföranden Jan-Erik Lindfors samt medlemmarna Christer Jansson, Jan F. Sundberg och Wiklöf.

20.4.1988

Helsingfors

Nr

Hänv.

Arende

PM Landskapsstyrelsens framställning till Landstinget
med förslag till jämställdhetslagstiftning

Förbud mot könsdiskriminerande reklam

Det föreslås att den som utövar näring i landskapet inte skulle få göra reklam för sina produkter eller tjänster som innehåller kränkande avbildning eller nedsättande värdering av kvinna eller man. Förbudet skulle inte gälla etermedia, kabelsändning eller reklam i utländska tidningar och tidskrifter. Förbudet skulle inte heller tillämpas på näringsutövning som avses i 11 § 2 mom. självstyrelselagen för Åland.

Enligt motiveringen skulle förbudet inte gälla reklam som upprepar de traditionella ojämlika könsrollerna vad beträffar såväl yrkesliv som fritid. Motiveringen visar också att diskriminerande reklam skulle enligt det föreslagna stadgandet bedömas ganska starkt ur konsumentens synvinkel (t.ex. anknytning till den produkt som marknadsförs).

Reglering av diskriminerande reklam varierar i Norden. Rättsliga medel finns i Norge och Danmark enligt konsumentskyddslagarna. Bifogat material berättar om tillämpningen av dessa stadganden.

Sammanfattningsvis kan man konstatera, att just de typer av reklam som utesluts från tillämpningsområdet av det på Åland föreslagna stadganden, är svårast. Delvis därför, att vid tolkningen av stadgandet kan det förekomma olika och motstridiga synpunkter, och - det viktigaste - därför att "könsrollsreklam" är vidlyftigare än t.ex. reklam där man använder kvinno- eller manskroppen (se bifogade sammanfattning från en undersökning från Turun Kauppakorkeakoulu). Ändå är det just den typ av reklam som föreslås stå utanför förbudet, den viktigaste för attitydförändringar.

När riksdagen godkände jämställdhetslagstiftningen lämnades, som känt, reklamen utanför lagens tillämpningsområde därför att man ville först ge reklambranschen möjlighet att själv sanera diskriminerande reklam. Vid ett sammanträde med representanter för reklambranschen samt konsument- och jämställdhetsmyndigheter i fjol diskuterades saken, och man konstaterade helt enkelt att bollen för närvarande är hos reklambranschen.

Vid internationella handelskammarens sammanträde i fjol godkändes ett tillägg till regler för reklam: "Advertisements should avoid endorsing discrimination based upon race, religion or sex".

Lagförslaget till landstinget innehåller också en annan gränsdragning som är viktig. Näringsutövning som avses i 11 § 2 mom. av självstyrelselagen för Åland omfattar (troligtvis) t.ex. tidskrifter och andra publikationer, vissa ädelmetallprodukter samt bank- och försäkringsväsendet. Dessas reklambudgeter i riket är tämligen stora (beställare av en av de exempel om rollförstärkande reklam som behandlades vid ovan nämnda sammanträde med reklambranschen var ett försäkringsbolag).

Den tredje gränsdragningen är lika viktig. Erfarenheterna visar att den svåraste reklamen ur jämställdhetssynpunkt sänds i TV. Särskilt problematisk är den reklam som ingår i internationella musikprogram. Även dessa skulle alltså falla utanför förbudet.

Ändå skulle dock en väsentlig del av reklam inrymmas i det föreslagna stadgandets tillämpningsområde. Frågan är om det skulle vara menligt för stadgandets verkningar att en stor del av reklamen faller utanför. En splittrad reglering är förstås förvirrande och den kan kritiseras. Detta kan också störa den attitydförändring som är en av de viktigaste målen för förbudet. Gränsdragningarna kommer troligtvis att vara svåra och diskutabla när det gäller reklam som på Åland kan förbjudas p.g.a. det föreslagna stadgandet men som i fastlandet får visas fritt. Reglering på Åland kan naturligtvis påverka i positiv mening andra delar av riket, men verkningarna kan också vara de motsatta.

Det finns alltså ganska mycket att invända mot de föreslagna stadgandena. Fastän det kan verka överraskande att en jämställdhetsmyndighet avråder ett lagstadgande mot diskriminerande reklam, anser vi att det finns vägande skäl för detta, med beaktande av de svårigheter som nödvändiga gränsdragningar åsamkar. För jämställdhetsombudsmannens del är riksdagens ställningstagande att reklamen lämnades utanför jämställdhetslagens tillämpningsområde förstås viktig. Situationen är den samma i Sverige vidrörande reklam.

Myndighetsorganisation

Tolkningen och förverkligandet av jämställdhetslagen förutsätter färdighet till rådgivning och konsultation, utfärdande av dokument och annan information, enkelt sagt god service. Det behövs också besök hos myndigheter och arbetsgivare. Därför verkar det ändamålsenligt att landskapsstyrelsen och jämställdhetsdelegation är ansvariga för de uppgifter som

myndigheterna skulle få enligt den föreslagna lagstiftningen. Rikets jämställdhetsmyndigheter står förstas till tjänst för de åländska myndigheterna. Vi tar även hand om de ärenden, som tillkommer rikets myndigheter enligt lagstiftningen.

Det föreslagna reklamförbudet kan åsamka vissa svårigheter i samarbetet. När riksdagen har beslutat att reklambranschen själv först får åtminstone försöka sanera diskriminerande reklam, är vi tvungna att mycket försiktigt ta ställning till konkret reklam. Sådant har ju förekommit, men det har varit fråga om reklam som inte har anknytning till näringsidkande (Taloudellinen tiedotuskeskus' "presidentvalkampanj"). - Detta betyder, att våra möjligheter att stöda de åländska myndigheterna i konkreta fall av tillämpningen av reklamförbud, är begränsade. - Fastän denna fråga skulle troligtvis i praktiken vara ganska betydelselös, måste det konstateras som principiell synpunkt.

Kvotering

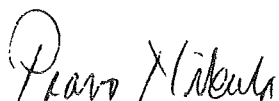
Enligt jämställdhetslagen är diskriminering att kvinnor och män försätts i olika ställning på grund av kön. Som diskriminerande anses inte sådant förfarande som grundar sig på en plan och som går ut på att ändamålet med jämställdhetslagen uppfylls i praktiken (9 §).

Jämställdhetsplanen möjliggör den sk. positiva särbehandlingen. I princip kan denna innehålla också könskvoter för gynandet av det kön som är i svagare ställning eller i minoritet. En viktig förutsättning är att planen fyller jämställdhetslagens ändamål. Enligt 1 § har lagen till ändamål bl.a. att förbättra kvinnors ställning i synnerhet i arbetslivet.

För närvarande finns det, såvitt vi vet, kvoter endast för att bibehålla och underlätta männens ställning. Det gäller speciellt utbildningen. Det är svårt att se att detta slag av kvoter främjar jämställdhetslagens ändamål, och därför har "manskvoter" blivit hårt kritiserade. - Vid riksdagsbehand-

lingen av jämställdhetslagstiftningen ansåg andra lagutskottets minoritet att "syftet med lagen är att förbjuda könskvoter inom utbildning". Detta är i linje med att kvoter för män, som första steg, inte kan accepteras.

I Norge har man ansett att inte heller sk. könsneutrala kvoter eller könsneutral särbehandling uppfyller lagens ändamål (se bifogad kopia ur likestillingsombudets årsberättelse). - Den norska likestillingsloven har varit en viktig förebild för vår lagstiftning.

Paavo Nikula

jämställdhetsombudsman

ÅLANDS LANDSTING

Till Lagutskottet

från kulturutskottet.

Lagutskottet har i brev av den 24 mars 1988 inbegärt kulturutskottets utlåtande angående den till lagutskottet remitterade framställningen nr 23/1987-88 med förslag till 1) landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män samt 2) landskapslag angående ändring av landskapslagen om landskapet Ålands jämställdhetsdelegation. Utskottet som i ärendet hört lagberedningssekreteraren Janina Groop, ordföranden Ulla Kotilainen-Wallén, medlemmen Rolf Karlsson och sekreteraren Brita Enroth-Lindén från Ålands jämställdhetsdelegation, reklamföretagaren Carl-Gunnar Sjöberg och sekreteraren för Ålands delegation i Nordiska rådet Michael Patrickson får i anledning härav anföra följande.

Kulturutskottet anser det angeläget och viktigt att Åland får en lag om jämställdhet mellan kvinnor och män. Utskottet konstaterar att Åland för närvarande är det enda området i Norden som saknar jämställdhetslag vilket inte, enligt utskottets mening, torde bero på bristande behov. Enligt en undersökning från år 1980, företagen på initiativ av jämställdhetsdelegationen, är det traditionella könsrollsmönstret fortfarande mycket starkt i landskapet. Åländska kvinnor utbildar sig i mycket hög grad inom traditionellt kvinnodominerade yrkesområden och återfinns i yrkeslivet inom främst handels-, sjukvårds- och servicesektorerna medan de åländska männen återfinns framförallt inom primärnäringarna samt tekniska och ekonomiska yrken.

I nordiskt perspektiv kan man konstatera att ösamhällen som Island, Färöarna och Åland länge legat sämst till vad gäller kvinnorepresentation inom politiken. Sedan mitten av 70-talet har bilden dock betydligt förbättrats och kvinnornas andel i de beslutsfattande organen ökar efter varje val. Röstningsaktiviteten bland kvinnorna har därtill under de två senaste landstings- och kommunalvalen varit större än bland männen men ett problem i sammanhanget är att antalet kvinnliga kandidater fortfarande är lågt. Utskottet noterar att den ökande andelen kvinnor i landsting och kommunfullmäktige inte avspeglats i den nya landskapsstyrelsen.

Den största orättvisan mellan kvinnor och män rör inkomsten där man kan konstatera att den reella lönenivån inom kvinnodominerade yrkesområden relativt sett under senare år blivit lägre. Man kan också konstatera att lönen för ett kvinnodominerat yrke inom sjukvården ofta är betydligt lägre än för ett yrke inom den tekniska sektorn för vilket utbildningstiden kan vara kortare. Undersökningen visar därtill att löneskillnaden mellan kvinnor och män i medeltal var ca 2.000 mark i månaden på alla nivåer inom det åländska bankväsendet.

En utjämning av löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrkesområden vore enligt utskottets mening det mest angelägna inom arbetet för jämställdhet. Den i framställningen föreslagna lagen om jämställdhet tar inte sikte på en sådan utjämning, men utskottet anser ändå lagen vara av betydelse, som ett instrument som bidrar till ändring av attityder.

Liksom landskapsstyrelsen anser kulturutskottet att rikets lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i stort sett uppfyller de krav man i dagsläget kan ställa på en dylik lag. Utskottet, som omfattar de flesta av de av landskapsstyrelsen föreslagna tilläggen till och ändringarna av rikslagen, önskar dock kommentera följande paragrafer.

- 2 §. Landskapsstyrelsen föreslår här en ändring i förhållande till rikets lag så att jämställdhetssynpunkter skall beaktas även vid landskapsstyrelsens tillsättande av permanenta förvaltningsorgan samt i fråga om sammansättningen av andra kommunala organ än kommunfullmäktige. Utskottet anser ändringen vara till fördel eftersom det inte finns anledning att undanta just dessa organ. Utskottet noterar också att ordet "kommun" bör utgå ur paragrafens 2 mom.
- 4 §. I de av landskapsstyrelsen inbegärda utlåtandena över förslaget till jämställdhetslag framkommer åsikter om att landskapsstyrelsen, i egenkap av arbetsgivare för ett stort antal anställda, bör underställas lagens 7 och 8 §§ samt 14 § 1 mom. Kulturutskottet önskar därför här framhålla att landskapsstyrelsen och landstinget oaktat att landskapet inte kan bli föremål för i paragraferna nämnda sanktioner, bör följa lagens intentioner. Utskottet anser därför att landskapsmyndigheterna bör utgöra ett föredöme och t.ex. vid utannonsering av lediga tjänster följa nordisk praxis. (Se bilaga).

5 §. Med viss tveksamhet föreslår utskottet att stadgandet om hemlighållande av handling, som inkommer till landskapsstyrelsen i ärende som avses i jämställdhetslagen, skall utgå så att landskapslagen om allmänna handlingars offentlighet tillämpas på dessa handlingar som på övriga till landskapsstyrelsen inkomna handlingar. Genom detta önskar utskottet framhålla att det inte finns några skäl till att behandla dem, företrädesvis kvinnor, som anhängiggör ärenden i enlighet med lagen på något särskilt sätt. Att betrakta kvinnor som ynkliga varelser som behöver särskilt beskydd kan t.o.m. i sig tänkas vara diskriminerande. Utskottet kan inte heller utröna stadgandets ändamålsenlighet eftersom de flesta ärenden i alla fall blir offentliga sedan landskapsstyrelsen fattat sitt beslut och eftersom parterna själva kan offentliggöra sina handlingar i ett tidigare skede. Ett sådant offentliggörande av parterna själva kan leda till försök att misskreditera den andra parten medan ett normalt offentliggörande leder till att ärendet av massmedia belyses från flera sidor.

Utskottets tveksamhet har gällt huruvida lagen bäst uppfyller sitt syfte med eller utan den av landskapsstyrelsen föreslagna sekretessbestämmelsen. Utskottet betvivlar inte att steget i vissa enskilda fall till att anhängiggöra ett ärende enligt lagen, kan vara större om ärendet genast offentliggörs men utskottet anser dock att lagen bäst uppfyller sitt syfte genom att ärendet debatteras i offentlighet redan före beslut fattas och att de som anhängiggör ärenden i de flesta fall kan förväntas göra det mer av princip än för personlig upprättelse. Kulturutskottet konstaterar slutligen att vetskapen om offentlighet i sig kan utgöra påtryckningsmedel på t.ex. arbetsgivare.

6 §. Utskottet omfattar såväl de av landskapsstyrelsen anförda motiven som förslaget till s.k. reklamförbud. Omfattningen av sådan reklam som innehåller kränkande avbildning eller nedsättande värdering av kvinna eller man är inte stor i landskapet varför lagstiftningen i första hand syftar till att värna om den respekt för individen som flertalet av de åländska näringsidkarna redan idag visar.

Kulturutskottet noterar slutligen att rikets lag av jämställdhetsombudsmannens byrå tolkats så att den enbart möjliggör positiv särbehandling till förmån för kvinnor men enligt utskottets mening är det angeläget att landskapslagen får en

sådan utformning att den möjliggör s.k. kvotering till förmån för såväl kvinnor som män.

Vad gäller förslaget till ändring av landskapslag angående ändring av landskapslagen om landskapet Ålands jämställdhetsdelegation önskar utskottet helt allmänt framhålla att landskapsstyrelsen bör överväga att anknyta jämställdhetsdelegationen till arbetsförmedlingsbyrån och yrkesvägledningen i stället för som för närvarande till social- och hälsovårdsavdelningen eftersom delegationens uppgifter i hög grad berör arbete och utbildning. Utskottet anser också att landskapsstyrelsen noggrant bör överväga vilken tjänsteman som i praktiken skall åläggas arbetsuppgifterna enligt jämställdhetslagen. Kulturutskottet förenar sig här i jämställdhetsdelegationens och dess sekreterares åsikt att delegationens sekreterare bör ha juridisk utbildning samt vara den som inför landskapsstyrelsen föredrar ärenden enligt lagen. Slutligen anser utskottet att delegationens mandattid bör vara fyra år i stället för två eftersom delegationens arbetsområde är mycket vidsträckt och kontinuiteten härigenom kan tryggas.

Mariehamn den 26 april 1988

På kulturutskottets vägnar:

Barbro Sundback
ordförande

Susanne Eriksson
sekreterare

Närvarande: ordföranden Sundback, viceordföranden Nordberg samt ledamöterna Fagerholm, Lindeman och Öberg.